24. 9. 2001

Vezměte, prosíme, na vědomí, že text článku odpovídá platné právní úpravě ke dni publikace.

Právní subjektivita

Jako subjekty občanskoprávních vztahů zákon rozlišuje fyzickou osobu, právnickou osobu a stát, který pokud vystupuje v občanskoprávních vztazích má postavení právnické osoby. Jsou to tedy osoby, kterým občanské právo přiznává způsobilost k právům a povinnostem, tedy právní subjektivitu.

Jako subjekty občanskoprávních vztahů zákon rozlišuje fyzickou osobu, právnickou osobu a stát, který pokud vystupuje v občanskoprávních vztazích má postavení právnické osoby. Jsou to tedy osoby, kterým občanské právo přiznává způsobilost k právům a povinnostem, tedy právní subjektivitu.

Jestliže nahlédneme do historie, zjistíme, že již římské právo pod pojmeme “persona”-osoba rozumí člověka, lidskou bytost, která je způsobilá být nositelem práv a povinností, jinak řečeno, která má právní subjektivitu. Podle dnešního pojetí ve smyslu občanského práva, je za fyzickou osobu považována kterákoliv osoba, a to bez ohledu na rasu, barvu pleti, státní občanství, pohlaví. Všechny osoby, hluché i němé, zdravé i nemocné, mají právní subjektivitu.

Definici fyzické osoby nenalezneme v žádném odvětví práva. Rozumí se jí každý člověk od svého narození do své smrti. Narozením se podle § 2 vyhlášky č. 11/1998 Sb., o povinném hlášení a ukončení těhotenství, úmrtí dítěte a úmrtí matky, rozumí jeho úplné vypuzení nebo vynětí z těla matčina, jestliže dítě projevuje alespoň jednu ze známek života a má porodní hmotnost za a) 500 g a vyšší nebo za b) nižší než 500 g, přežije-li 24 hodin po porodu. Narozením vzniká způsobilost fyzické osoby mít práva a povinnosti. A naopak smrtí fyzické osoby její právní subjektivita zaniká.

Právní subjektivita neboli způsobilost fyzické osoby mít práva a povinnosti je upravena v § 7 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů (občanský zákoník). Tuto způsobilost má i počaté dítě, narodí-li se živé. To znamená, že i den staré dítě může dědit, být obdarováno. To pramení již ze zásady římského práva, kde platilo “nasciturus iam pro nato habetur”. Jedná se však o právní subjektivitu podmíněnou. Nenarodí-li se nasciturus nebo narodí-li se mrtvý, nestává se subjektem práv a povinností. Tato způsobilost je pro všechny fyzické osoby rovná (na rozdíl od práva římského, kde právní subjektivitu neměl každý člověk, ale jen člověk svobodný, tzn. že ji nemohli mít otroci) a nemůže být omezena nebo jí člověk zbaven. Jde současně o jedno ze základních lidských práv, které je zakotveno v čl. 6 Listiny základních práv a svobod.

Od právní subjektivity, která je dána fyzickou existencí subjektu, je třeba odlišovat způsobilost k právním úkonům. Tou se rozumí způsobilost svým jednáním, vlastními úkony nabývat práva a brát na sebe povinnosti. Tato způsobilost vzniká v plném rozsahu zletilostí, vyjímečně uzavřením manželství nezletilcem starším 16 let. Způsobilost k právním úkonům trvá do smrti, pokud fyzická osoba není této způsobilosti zbavena nebo jí nebyla omezena.

Právní subjektivita zaniká smrtí. Smrt v občanském právu není definována, je jen konstatována. Smrt musí být předepsaným způsobem prokázána (prohlídkou zemřelého a vydáním úmrtního listu), případně musí dojít k prohlášení za mrtvého soudem. Řízení o prohlášení za mrtvého je upraveno v § 195 až 200 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů. Za mrtvého lze prohlásit nezvěstného občana, lze-li již ke všem okolnostem usoudit, že již nežije. Mezi okolnosti, které tento stav předpokládají patří např. trvání nezvěstnosti, věk, zdravotní stav. A dále za mrtvého

lze prohlásit mrtvého občana, jehož smrt je sice zjištěna, nelze ji však prokázat předepsaným způsobem (zejména lékařským ohledáním).

Aby soud mohl vydat rozhodnutí o prohlášení za mrtvého, je třeba zjistit vše o takovéto osobě. Jednak soud vyzve vyhláškou nebo jiným vhodným způsobem, záleží na místních poměrech (např. vyhlášením v rozhlasu, v televizi, v novinovém tisku), nezvěstného, aby se do jednoho roku přihlásil, a každý kdo o něm ví, aby o něm podal v téže lhůtě zprávu soudu nebo opatrovníku, popřípadě zástupci nezvěstného, uvedenému ve vyhlášce. Vyhláška se vyvěsí na úřední desce soudu. Dále ji soud doručí navrhovateli a všem, kdo jsou účastníci řízení. Zákonná jednoroční lhůta běží ode dne vyvěšení vyhlášky na soudní desce. Pokud uplyne jednoroční lhůta bez toho, že by se nezvěstná osoba ozvala, soud vydá rozsudek o prohlášení za mrtvého. Ve výroku rozsudku soud uvede den, kdy tato osoba zemřela, popř. uvede den, který s největší pravděpodobností nepřežila. Ve většině případů rozsudek o prohlášení za mrtvého působí ex nunc, tzn. že nemá zpětnou účinnost. Je tomu v případě zániku manželství podle § 22 odst. 1 zákona č. 94/1963, o rodině, ve znění pozdějších předpisů, kde se stanoví, že manželství zaniká prohlášením za mrtvého soudem, a to dnem, kdy takové rozhodnutí nabylo právní moci. Může se však stát, že nezvěstná osoba je naživu. V případě, že její bývalý manžel se znovu oženil, jejich původní manželství nelze obnovit.

Řízení se zahajuje na návrh toho, kdo má na věci právní zájem, tzn. ten, jehož právní poměry by takovým rozhodnutím mohly být dotčeny. Bude se jednat zejména o manžela, rodiče, děti, případně toho, kdo tvrdí, že bude dědicem, jestliže soud osobu uvedenou v návrhu prohlásí za mrtvou. Pokud soud zjistí, že ten, kdo byl prohlášen za mrtvého, je naživu nebo žil v den, od kterého dosud neuplynula lhůta k tomu, aby nezvěstný mohl být prohlášen za mrtvého, zruší své rozhodnutí o prohlášení za mrtvého. Soud opraví den, který je uveden v jeho rozhodnutí jako den smrti, a to na návrh účastníka, pokud ten zjistí dodatečně, že ten, jež byl prohlášen za mrtvého zemřel jiného dne nebo se toho dne nemohl dožít, anebo jej přežil.

Pokud je jisté, že fyzická osoba zemřela, ale její smrt nelze prokázat stanoveným způsobem, vydá soud rozhodnutí, kterým ji prohlásí za mrtvou. Jde o tzv. důkaz smrti, který nahrazuje úřední listinu o smrti (úmrtní list). V tomto případě soud nevyslovuje ve výroku rozhodnutí jen “domněnku” o smrti nezvěstné osoby, nýbrž autoritativně určuje, že určitá osoba zemřela (např. při požáru, letecké havárii), a v rozhodnutí stanoví den její smrti. Pravomocné rozhodnutí soudu má stejné účinky jako úmrtní list.

© EPRAVO.CZ – Sbírka zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz

© EPRAVO.CZ – Sbírka zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- Účinky rozhodnutí o úpadku v praxi
- Nezpůsobilý poddodavatel ve veřejné zakázce: kdy může zadavatel zůstat nečinný?
- Kdy se z nesplaceného úvěru stane trestný čin? Úvěrový podvod v praxi
- Lze sjednat kupní smlouvu s „utajenou“ kupní cenou?
- Pracovněprávní dokumenty a elektronický podpis – když certifikát vyprší dříve než archivační lhůta

- 10 otázek pro … Janu Andresovou
- Souhrn významných událostí ze světa práva
- Novela stavebního zákona: přehled změn a dopadů do praxe po dokončení legislativního procesu
- Nové nařízení EU o obalech a obalových odpadech: kdo všechno může být výrobcem?
- Energetická náročnost budovy jako cenotvorný faktor
- Okamžité zrušení pracovního poměru vs. výpověď podle ust. § 52 písm. g) zákoníku práce